

Nijs oet Toen

An other year over and what have we done

2023 was in veler opzichten een vreemd jaar. Vooral wat het weer betrof en de invloed daarvan op de tuin en haar bewoners. En daar wil ik het deze keer over hebben mede omdat volgend jaar het thema van de botanische tuinen Bloemen en Insecten is. Een actueel onderwerp dat het inderdaad verdient om extra aandacht te krijgen.

De Franse wesp is een vrij recente nieuwkomer. Het is een zachtvaardige soort die geen interesse in mensen heeft.

Record

Het jaar begon weer voortvarend. In de tweede helft van februari vlogen de eerste hommels al rond, weer een record. Maar een week later sloeg het weer om, vorst gevolgd door nattigheid. Dit patroon herhaalde zich in maart. Het na-deel van dit weer is dat de insecten heel veel energie verspillen en daardoor verzwakken. Daar leek het de rest van het jaar op. Je zag beduidend minder hommels, bijen, vliegen, vlinders en andere insecten rondvliegen. Opvallend was ook dat dit later in het jaar niet echt verbeterde. Ondanks de minder grote aantallen waren ze er toch en we hopen dat het komen-

de jaar de insectenstand in de tuin zich herstelt.

Sinusmaaien

Een van de maatregelen die we voor een insectenvriendelijk beheer namen is het zogenaamde sinusmaaien. Het hooiland wordt in fasen gemaaid. Zo blijven er voldoende bloemen als voedselbron staan en is de vorming van mals gras heerlijk voor rupsen en dergelijk. Door het gekke weer -heet, droog, nat- zag je bijvoorbeeld ook dat veel bloemen eerder of iets later bloeiden dan normaal. Vooral de najaarsbloeiers waren eerder uitgebloeid.

Nachtvlinders kun je mooi op een laken bekijken. Mensen zijn vaak verrast door de kleurenpracht en grote soorten als pijlstaartvlinders spreken helemaal tot de verbeelding. Op de foto de populierenpijlstaart.

Publiek

We hadden een aantal activiteiten met betrekking op insecten in de tuin. Mij viel de opkomst van de insecten tegen maar de mensen waren enthousiast. Datzelfde gold bij de kinderen, beter publiek is er niet. Dit najaar deden we mee met de nachtvlindertelling van de vlinderstichting wat redelijk succesvol

We zagen de eerste kolibrievlinder eind april, weer vroeger dan andere jaren, hij moet overwinterd hebben. De laatste zagen we in de tweede week van oktober op zonnebloem. Een van zijn favoriete voedselplanten is de tuinaanjer. Hij gaat bloem na bloem af en vaak zie je hem dan na twintig minuten terugkeren om hetzelfde weer te doen.

was. Het vangen van insecten op een laken heeft veel voordelen. Ze blijven vaak lang zitten en naast vlinders komen er ook andere insecten. Ideaal om te fotograferen. We gaan vrolijk door en zetten vol in op het thema Bloemen en insecten.

Tekst en foto's: JJ Boehlé

Deze weidevlekoog heeft net als alle vliegen een korte tong. Je vindt ze op bloemen waar het voedsel aan de oppervlakte ligt, bijvoorbeeld bij schermbloemen.

Winterkruiden

In een milde winter zijn er allerlei smakelijke kruiden te vinden: meng enkele blaadjes door een salade, strooi ze fijngehakt over een gerecht of bereid er met wat olie, citroensap en zout een smakelijke pesto van.

Vanaf 1 uur met de klok mee:

- paardenbloemblad is lekker bitter, stimuleert lever, nieren en darmen
- duizendblad versterkt het lichaam, brengt balans en verhoogt de weerstand
- dovenetel vult tekorten aan, het bevat allerlei mineralen, is verzachtend in tijden van verkoudheid
- marjolein geeft moed, maakt sterk en verwarmt het spijsverteringskanaal
- wilde peen geeft extra vitamine C en mineralen
- Robertskruid smaakt nogal wrang, helpt zware metalen en radioactieve stoffen af te voeren
- bernagie bevordert de doorbloeding en verzacht bij hoest en pijn

- look zonder look (groot rond blad onderaan) is zeer rijk aan vitamine C en verhoogt de weerstand
- vogelmuur is rijk aan mineralen, is lekker knapperig door een salade of als strooisel op soep

- hondsdrif is een natuurlijk antibioticum, is goed voor nieren, oren en hersenen
- salie is ontspannend, gaat verkoudheid tegen, ook als je al ziek bent bij hoest en griep

- adderwortel is een mild kruid voor in een wintersalade, versterkt de slijmvliezen
- fluitenkruid is reinigend, ondersteunend; niet meer plukken als het bloeit
- speenkruid vult tekorten aan; ook niet meer plukken als het bloeit
- kaasjeskruid is een smakelijke basis van een salade of pesto; mild bij hoest en pijn
- en in het midden: kleine veldkers. Dit staat bol van de vitamine C, activeert maag en darmen.

Eigenlijk had hier nog het zevenblad bij moeten liggen: ontzurend en aanvullend en het wachten is op de daslook die ook her en der in onze tuinen groeit en heel veel vitamine C bevat plus het hart ondersteunt.
Eet smakelijk!
Saskia

Saskia Nieboer geeft regelmatig rondleidingen langs geneeskrachtige kruiden door Domies Toen.

Webshop

Sinds deze zomer heeft Domies Toen een goed werkende webshop met de eigen uitgaven. De mooie boekjes uit de serie '..... ontdekken in Domies Toen' zijn er te koop. Ondertussen bestaat de serie uit zes uitgaven. Koopt u ze alle zes bij elkaar, dan krijgt u korting. Een prachtig Sinterklaas- of kerstcadeau. Ook zijn er kaarten te koop uit de serie 'neem de tuin mee naar huis', getekend door Trudy Beekman. En er zijn kaarten met mooie foto's, genomen in Toen.

Plannen voor komend jaar

Het thema voor 2024 van de Nederlandse Vereniging Botanische Tuinen is Bloemen en Insecten. Domies Toen met de grote rijkdom aan planten en insecten zal daar volop aandacht aan besteden. Een paar van de plannen: een concert door het Linnaeustrio. Vorig jaar trad het trio trad op met het programma Herbarium. Dat was heel succesvol. Nu speelt het trio Entomophonia!, een vrolijk buitenconcert waarin insecten de hoofdrol spelen. Het Linnaeus Trio heeft een bonte verzameling van muziekstukken in uiteenlopende stijlen geselecteerd, van Renaissance tot aan nieuw gecomponeerde muziek, van Franse chansons tot het Nederlandse lied.

Trudy Beekman zal een of meer tekenworkshops rond dit thema geven en vanzelfsprekend komen er tuinwandelingen op zoek naar insecten. En er is een nieuw boekje in voorbereiding: Insecten ontdekken in Domies Toen.

Rozenbottelgelei

Rozenbottels zijn nu rijp. Je kunt er heerlijke gelei van maken. Als je ze in het wild plukt, kies dan schone plekken en neem niet meer dan je nodig hebt. De bottels zijn voer voor merels en lijsters, zij eten het vruchtvlees en zaadeters eten de pitten.

Je kunt van alle wilde rozen de bottels gebruiken, van hondsroos, egelantier en rimpelroos. Deze laatste heeft de grootste bottels. Hondsroos- en egelantierbottels zijn wat kleiner, je kunt die ook gebruiken om te drogen voor thee. Rozenbottelgelei is rijk aan vitamine C en weerstandverhogend.

Het gemakkelijkste is om 'geleisuiker speciaal' te gebruiken. Wil je minder suiker dan kun je pectine gebruiken en zelf het aandeel suiker bepalen.

Nodig

Ongeveer 1 kilo bottels, schoon
2 appels, geschild en in kleine stukken gesneden
Sap van een halve citroen
500 gr geleisuiker speciaal

Doen

Snij de kontjes en kroontjes van de bottels.
Laat ze even liggen, heel soms komt het voor dat er een wurmpje uit komt. Dan heeft de bottel een klein gaatje, bij mij gaan die terug de tuin in.

De pitjes hebben haren die veel jeuk kunnen veroorzaken. Draag lange mouwen en eventueel latex handschoenen. Ik herinner me rotjochies van vroeger, die een kapotte bottel achterin je nek stopten. Gek van de jeuk werd je dan en krabben maakte het nog erger!

Zorg voor een aantal brandschone jampotjes.

Doe de bottels en appelstukjes in een pan, zet ze onder water, breng langzaam aan de kook en laat ongeveer een half uur zachtjes pruttelen. De pitjes die al bo-

ven komen drijven kun je alvast met een schuimspaan wegscheppen (kan op de composthoop). Draai dan het mengsel door een passeerzeef. Dat is best zwaar door de vele pitjes. Het wordt makkelijker door eerst met een grovere en later met een fijnere zeef te werken.

Doe de gladde massa terug in de omgespoelde pan met het citroensap en voeg de geleisuiker in gedeelten toe. Laat het mengsel doorkoken volgens de aanwijzingen van de suiker (verschilt per merk).

Schenk de gelei in de potjes, draai het deksel erop, zet ze op de kop en laat afkoelen.

Smakelijk!
Angelika

Angelika Lukas verzorgt rondwandelingen over eetbare planten in Domies Toen. Ze publiceert recepten op [Tuin Engelwortel](#).

Workshop (botanisch) tekenen

Afgelopen zomer gaf [Trudy Beekman](#) workshops botanisch tekenen in Domies Toen. We probeerden voorzichtig één workshop aan te bieden, maar het werd zo'n succes dat Trudy er uiteindelijk vier gaf.

Komende zomer hebben we het plan dit te herhalen. Het jaarthema van de NVBT is dan Bloemen en insecten. Trudy vindt dat een prachtig thema om in een workshop mee aan de gang te gaan! We verheugen ons erop!

Als warmmakertje deze prachtige tekening van Trudy van een abeelblad.

Zie ginds komt de stoomboot...

In het verleden kwam Sinterklaas bij zo'n beetje ieder huis in Pieterburen langs. Tijden veranderen en het beeld van Sinterklaas die aankomt in het koude weer is ook aan het veranderen. Het Polygoon-journaal laat ons duidelijk zien dat de bladeren van bomen steeds later vallen. Een verrassend meet-instrument der natuur.

Bomen

Tijdens de ledendag van de Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen sprak Arnold van Vliet, bioloog-onderzoeker over [De Natuurkalender](#).

Het is erg confronterend om te zien dat het ieder jaar warmer en warmer wordt. Voor bomen en planten heeft dit grote gevolgen. In de eerste plaats omdat er veel meer van de boom wordt gevraagd en in de tweede plaats omdat de bomen steeds kwetsbaarder worden. Zo worden bomen veel eerder slachtoffer van stormschade omdat het blad er nog aan zit.

Blad

Alles in de natuur is aan het opschuiven. Veel van het blad aan de bomen op Toen zit er nog steeds aan. Zo is ons seizoen zich aan het verlengen en hoeven wij als het blad gevallen is soms pas zes weken later de vorstgevoelige planten op de tuin af te dekken met takken en blad.

Blad is overigens erg goed voor op de tuin. Het zorgt voor humus in de bodem en vooral voor veel bodemleven wat weer tot gevolg heeft dat de grond luchtig en ge-

mengd wordt. Goede luchtige grond is van groot belang voor de planten. Hopelijk gaan zij daar in het nieuwe seizoen weer goed van groeien en rijkelijk bloeien.

Ondertussen houden wij onze dagboeken in de gaten en typeren net als de natuurkalender dat het warm was afgelopen jaar en nat, zeker de laatste maanden.

JW Zwart

Schenken en nalaten

Onlangs ontvingen we tot onze vreugde een legaat voor de instandhouding van Domies Toen. Dat helpt ons om de tuin te behouden!

Wilt u ook bijdragen aan het voortbestaan van Domies Toen, de eeuwenoude tuin van de dominee? Met een schenking helpt u om de tuin voor het nageslacht te bewaren.

U kan [uw schenking](#) ook oormerken voor speciale projecten, zoals behoud en onderhoud van bomen, educatie of publicaties.

Verbetering tuinpad met uw steun

Er wordt momenteel hard gewerkt aan de verbetering van het pad tussen de lange border bij de tuinmuur en de kruidentuin.

Langs de border en kruidentuin komen stoeptegels, dat is gemakkelijker te onderhouden dan de strook gras die zich steeds maar uit wil breiden.

Voor de financiering van deze opknapbeurt gebruiken we de opbrengst van RABO Club Support. Weliswaar is dat niet helemaal dekend, maar we zijn een heel eind met dat bedrag. Alle stemmers op ons: heel hartelijk bedankt!

